

år mellem 1620 og 1625. Hvis man vil rekonstruere rikskanslerens informationsniveau om nordiske spørgsmål på forskellige tider, er det dog også nødvendigt at konsultere Leo Tandrup's store udgave af toldkommissær og svensk agent Anders Svenssons breve fra Helsingør 1621-1626 (*Svensk agent ved Sundet*, Århus 1971).

Det fremgår talrige steder i udgaven, at Anders Svensson leverede informationer til de to brevskrivere. Lige så interessant er det, at den berømte hollandske maler Pieter Isaacsz viser sig at have været en vigtig og betydningsfuld informant, netop fordi han som kongelig portrætmaler kom ganske tæt på kongen og kongefamilien. Der er bevaret hele 57 breve fra Isaacsz til Oxenstierna fra perioden 1620-1625. Den 20. januar 1620 klagede Jan Rutgers fra København over, at han ikke kunne skaffe oplysninger, fordi Pieter Isaacsz var syg, og mange andre havde forladt byen på grund af pesten. Endnu samme dag kunne han dog i et nyt brev berette, at han nu havde hyret Pieter Isaacsz til svensk tjeneste. Maleren skulle dog udføre sin spionage således, at han skulle fungere som postmester for den officielle svenske post fra Hamborg, hvorved han uden at vække mistanke kunne korrespondere med Sverige.

Arne Jönsson har udgivet brevene in extenso på originalsproget (latin) med realkommentarer i noteform og med et fyldigt resumé på engelsk, som mange vil værdsætte. Han har med udgaven føjet en værdifuld brik til den store mosaik af informationer om disse dramatiske år i Nordens og Europas historie.

Bogen er forsynet med et særdeles nyttigt lille biografisk leksikon over de vigtigste personer nævnt i udgaven samt et person- og stednavneregister. Mange vil nok som anmelderen savne et egentligt sagregister.

Karl-Erik Frandsen

STEVEN MINTZ: *Huck's Raft. A History of American Childhood*. Cambridge, MA 2004, Harvard University Press. 464 sider. USD 29,95/18,95 (HC/PB).

I 1884 placerede forfatteren Mark Twain drengen Huckleberry Finn på en tømmerflåde, gav ham en tidligere slave Jim som rejsekammerat og sendte dem ned af Mississippifloden. Siden har fortællingen om Huck Finn ifølge historikeren Steven Mintz været et med den moderne forståelse af barndommen som en eventyrlig tid, en rejse mod personlig modning og selvindsigt, og en verden med egne værdier, kultur og psykologiske forståelser. Men, som Mintz også bemærker i forordet til sin stort anlagte amerikanske barndomshistorie, der netop låner sin titel

fra Mark Twains berømte roman, sejlede Huck og Jim langtfra i smult vande. Tømmerflåden blev ført af sted på strømme, de kun delvis selv kunne kontrollere, et vidnesbyrd om, at barndommen uundgåeligt er formet og begrænset af sin historiske og sociale kontekst.

Med dette som afsæt går det med stormskridt gennem den amerikanske historie, fra de første immigranter fik øje på Guds eget land i 1620'erne og 1630'erne og frem til den 20. april 1999, hvor de to gymnasielever Eric Harris og Dyland Klebold dræbte 13 personer på Columbine High School i Littleton, Colorado og samtidig tog drømmen om at gøre det 20. århundrede til barnets århundrede med sig i døden.

At puritanerne opdrog deres børn med tugt og herrens formaning, er ikke en nyhed i sig selv; mere interessant er det, at interessen for barndommen som selvstændig livsfase kan henføres til dem. De skrev og udgav mere end dobbelt så mange bøger om børn end noget andet religiøst samfund i USA. Til gengæld stod den moderne barndoms vugge blandt kvækerne, der som de første valgte at begrænse deres familier, opgav flergenerationsfamilien til fordel for kernefamilien og gav deres børn personlige navne, der vidnede om, at de så barnet som et individ i sin egen ret.

At Syden blev grundlagt på slaveøkonomi, er heller ikke en nyhed, men at halvdelen af alle slaver var børn og unge under 16 år, kan måske nok overraske, ligesom det vel heller ikke er gængs viden, at fem procent af soldaterne, som deltog i den amerikanske borgerkrig, var under 18, nogle endda helt ned i tiårsalderen.

Dette er blot nogle eksempler på Mintz' evne til at fremdrage aspekter af den eksisterende forskning, som især berører børns vilkår. Bogen rummer endvidere mange tankevækkende påpegninger af, hvordan ændringer i det omgivende samfund indvirkede på barndommen. Fra det puritanske patriarkat i 1600-tallet, der forklares med let og rigelig adgang til jord, således at hver søn – hvis ellers han magtede det – kunne starte for sig selv. Videre, over Mintz' beskrivelse af, hvordan de 40.000 børn, som mellem 1841 og 1865 var med på rejsen vestover, var helt uundværlige som medhjælpere, der bl.a. passede andre børn samt kvæg og øvrige husdyr. For slet ikke at tale om, hvordan producenterne af tegneserier, legetøj og morgenmadsprodukter under 1920'ernes og 1930'ernes depression fandt en ny forbrugergruppe i børnene. Man kunne også nævne Mintz' interessante karakteristik af det 19. århundredes anden halvdel som den periode i barndommens historie, hvor der var størst forskel på børns levevilkår. Borgerskabets beskyttede barndom forudsatte nemlig sin modsætning: de mange (immigrant-)børn, der måtte arbejde i fabrikker eller i landbruget, hvis ikke de vartede de

riges børn op. Eller historien om, hvordan nogle af de første borgerrettighedsforkæmpere var børn, som nægtede at flytte sig for de hvide i (skole-)bussen.

Det lykkes langt hen ad vejen for Steven Mintz at skildre barndommen i dens forskellighed og historicitet. Hertil bidrager især hans udnyttelse af den stadig voksende forskning i USA's mange forskellige immigrantkulturer og deres historie, fra de første til de sidste: englændere, irere, skandinaver, jøder, japanere, mexicanere og eksilcubanere. Gennem god inddragelse af såvel retslige kilder, erindringer som (børne-)litteratur, film og tv formår han at tegne et billede af børn som aktører på godt og ondt. Hans sammenskrivning af de sidste 25-30 års amerikanske forskning i børn og unge og deres historie gør *Huck's Raft* til uhyre imponerende og inspirerende læsning. Man får umiddelbart lyst til at anlægge et barndomshistorisk perspektiv på forskellige aspekter af Danmarkshistorien, som Tredivårskrigen f.eks., eller velfærdsstaten og den professionalisering af barndommen, der blev resultatet. Mintz bør endvidere roses for at have taget fat på perioden efter ca. 1970, hvilket er et særsyn blandt barndommens historikere. Hans gennemgang af de sidste 30 års udbredte opfattelse af barndommens forsvinden, det voksende skilsmissetal og de mange mediepanikker, som har grebet de voksne, især omkring seksuelle overgreb i daginstitutionerne og på nettet, rummer ikke meget nyt, bortset fra to vigtige pointer: 1) Mange af de problemer, som i dag forbindes med børn og unge – som at de ryger, drikker, er kriminelle og bliver voksne for tidligt – var reelt større eller identiske i 1950'erne. 2) De samfundsmæssige forandringer har haft forskellige konsekvenser for forskellige børn. Noget tyder på, at livet er blevet hårdere for drengene, hvorimod pigerne har fået det lettere. Race er – vel at mærke i USA – ikke i samme grad som førhen en forhindring for uddannelse og social mobilitet. Man undrer sig dog over, at han ikke i samme åndedrag overvejer, hvilken rolle sociale forhold spiller for børn i dagens USA.

Der er ingen nostalgi hos Mintz efter en tid, for længe siden i 1950'erne, da vi alle var små. Snarere er der en tendens til at skildre fortidens børneliv som en tilværelse i slid og slæb, og hvor (alt for) mange børn blev berørt af voksenverdens lunefuldhed og økonomiske op- og nedture, hvad enten det drejer sig om de slavebørn, som i 1600-tallet faldt døde om, fordi rygraden var vokset ind i hjernen – et tegn på, at de havde båret alt for tunge laster på deres hoveder – de 200.000 børn, som mellem 1850 og 1930 blev auktioneret væk til farmere på prærien, efter de var blevet sendt med et såkaldt *orphan train* fra de store byer på østkysten, eller den kvarte million børn og unge, som hoppede på et

godstog i årene under depressionen i jagten på arbejde og et nyt og bedre liv. Jo tættere vi kommer på det 21. århundrede, jo mere breder forfatterens utålmodighed sig med et samfund, der kalder sig verdens rigeste, men hvor 16 procent af alle børn lever under fattigdomsgrænsen, og som er blandt de lande med den højeste spædbørnsdødelighed i den vestlige verden.

I Mintz' fremstilling er det imidlertid ikke altid lige klart, hvor barndommen slutter, og ungdommen begynder. Mange af Mintz' kilder – og hele afsnit faktisk – handler mere om unge end om børn, f.eks. hans behandling af børnesoldater under borgerkrigen, 1920'ernes seksuelle revolution, hvor dating og petting blev fast inventar i ungdomsvokabulariet, eller 1960'ernes ungdomsoprør. Det havde således givet bedre mening, hvis bogen havde heddet *History of Childhood and Youth*, og Mintz havde gjort en større pointe ud af de to livsfasers indbyrdes forbundethed. Et andet problem drejer sig om informationsmængden. I løbet af de ca. 400 år bogen dækker, er der sket meget med barndommens og ungdommens historie, og skal det hele med – som Mintz synes at mene – siger det sig selv, at det ikke kan blive lige analytisk alt sammen.

Fremstillingen mister således noget i skarphed, efterhånden som empirien hober sig op, og man kunne nok have ønsket sig en højere grad af selektion, således at hovedpointerne havde stået klarere, og de røde tråde, der forbinder barndomshistoriens forskellige kapitler, havde været mere synlige for læseren. Videnskabeliggørelsen af barndommen i slutningen af det 19. århundrede følges f.eks. ikke videre op igennem det 20. århundrede. Det samme gør sig gældende med skolen, der hovedsageligt behandles i bisætninger, ligesom de demografiske forandringer – med stadig ældre forældre og stadig færre børn – heller ikke følges helt til dørs.

Denne kritik viser kun, at barndommens historie fortsat er en udfordring og endnu ikke har fundet sin endelige fortælling, heldigvis. Steven Mintz' bud hører, kritikken til trods, til blandt de bedste i genren. Bogen er forsynet med et udmærket index og nogle meget sigende billeder.

Ning de Coninck-Smith

EDITH MANDRUP RØNN OG INGER HARTBY (red.): Det forrykte menneske. Den psykisk syge i historien ca. 1830-1980. Ebeltoft 2006, Skippershoved. 351 sider. 248 kr.

Psykiatriens historie har i mange år været et underbelyst område af danmarkshistorien. Emnet tiltrak ikke historikere, og opgaven med at skil-